

ՆԱՀԱՊԵՏ ԳՈՒԶԱԿԻ

Ա Ն Տ Ի Պ Տ Ա Ղ Ի Կ Ն Ե Ր

Լյա սատրուորիս վըրայ քանի քու ձայնիկըդ կուգայ .
Լյա աւագանի ծրնունդ չի սիրեմ երբ ըզքեզ տանեմ .
Խեղճեմ է ի յանդէն երթամ . քեզ ի հոն տանիմ թէ կարեմ .
Ի յանանցական հըրոյն զիս գէմ տամ ըզքեզ խալիսեմ :

Քանի սարերովդ երթաս , որ մի յիմ ափըս տի ընկնիս (1) .
Երբ որ մի յիմ ձեռքն ընկնիս , բան անեմ որ խոտոզանիս .
Երթամ ես ի յան կարմունձն որ իժիր դու բաժգող (2) կ'անցնիս .
Լ'անում զայն որ անցեր ես , անում զայն որ դեռ տի անցնիս (3) :

Գընա՛ , մի հայիր ի յիս՝ այդ խունի աչերդ որ ունիս .
Յերեկ նայեցար ի յիս , նա հիւանդ եղայ քո գերիս .
Խորճէս է արեւնէս ունիս թէ չլինես ու գաս մօտ ի յիս ,
Ջերեսդ (4) երեսիս դընես՝ զինչ պիտոյ է սատրուորիս :

Կանանչ կապաւոր մանչո՛ւկ , եղնավի՛րդ՝ Բնչ խօշ կու նայիս .
Գարձիր մէկ մ'ընդ յիս նայէ , կուլակիդ խոպանն իմ հոգիս :
Թէ մարդ ես ու սէր ունիս՝ նա ծառայ մեռիր կուլակիս :
— Ծառայ Ստեղծօղին մեռնիմ , տայ զկուլակն ու գտէրն ալ ի յիս :

Ճըրա՛ց , քեզ երնէկ կուտամ . իմ եարին առջև կու վառիս .
Գէմ շատ մի ֆառահ՛ է քո , իւր յերեսն ի վեր կու նայիս .
Ճըրա՛ց , քեզ ականջ պիտէր՝ լըսէիր զիմ գանգաաւընիս .
Երթիր իմ եարին ասիր , իրաւդ է՝ հաշտէր հեռ ի յիս :

Ճըրա՛ց , քեզ երնէկ կուտամ , պահ մ'երիս պահիկ մ'անցանիս .
Երե՛կ , բոգերիս նայէ՛ , որ անցաւ պատրոյզն ի լերդիս .
Ես իժէ հանեմ ըզնա , ցաւ կուտայ ինքն ի մէջ սրտիս .
Մակար զինքն ընդ յինք թողում որ երի ե սեւնայ կաշիս :

(1) Ձեռ. Թր մը տի յիմ ափըս տի ընկնիս : (2) ձեռ. բաշգող . (3) ձեռ. ան-
ցանիս : (4) ձեռ. գերես :

Եւս ամէն ալամ՝ զիտէ որ տըղայ եմ ըղքեզ սիրեր .
Գրոններ եմ սըրտիդ ականջն ու ձեռքքս զողն անցուցերի՝ .
Քու սէրն է իմ մօրքս կաթն՝ ծուծ եղեր՝ և ոսկերքս է մըտէր .
Ձըկայ բաժնելու ճարակ , գայդ ի քո միտըդ մի՛ ձըգեր :

Ես տըղայ ու դու տըղայ , սիրուելու ատենն է հիմայ ,
Մէջկուշքդ ի յաղիղ նըման . քանի յիս քաշեմ նա կուգայ ,
Քո ծիծեղ է խաղող նըման որ առեր կրծոցդ ի վերայ .
Քո ծոցդ առաւօտ նըման , քանի յետ բանամ նա լուսնայ :

Եկո՛ քեզի նուս՝ մի տամ կտրէ՛ տես քանի՛ հատ ունի .
Ըմէն հատի պագ մի տուր , աւելին հարամ թէ պիտի :
— Գրնա՛ , ծօ տըղայ տըխմար , ես ըղքեզ խելօք գիտէի .
Ըմէն հատի պագ մի տամ , ո՛ւր եղեր կամ ո՛ւր տի լինի :

Եւս աստըւորիս վերայ երկու բան ողորմ՝ ու լալի .
Մէկ որ սիրոյ տեր լինի , մէկ մալ գայ Գրողն ու տանի .
Մեռածքն գէմ չէ լալի , որ ունի զիւր խոցն ալանի .
Եկէք զողորմուկս տեսէք , ոչ մեռած է ոչ կենդանի :

Եւս գի՛ եր ի դուրս ելայ , թուխ ամպ էր՝ և անուշ կու ցոլայ :
Զիմ՝ ետրն ալ պառկած տեսայ ու կանանչ եօղրան ի վըրան .
Ռազուշքս առուգիր արի թէ մըտնում ի ծոցըն նորա ,
Գլխակն ալ ի վեր իկալ , թուխ աչօքն արաւ թէ՛ Գրնա՛ .
Սեւ օձ կայ ի յիմ ծոցիս , օր չեկնէ ու զատար ջանայ :
Հաւուշ լոյս ի յետ դարձայ թէ գողմ՝ զսուրբաթն նորա :

Հատ պատկեր ի քո սուրբաթդ , աննըման գէդ քուկըն չի կայ .
Հանց աղւոր պատկեր ունիս որ կ'ասեն թէ տէրն է Մըսար .
Ուներդ գէդ եկեղեցոյ կամար ի վեր քաշած է (1) .
Աչերդ (2) ի կանթեղ նըման ի կամարն ի վար կախած է :

Զինչ եղէպն ի շամբին միջին կու ձոճայ՝ այն քու անձըն է .
Քօ մէջքդ է բարակ՝ և երկան և պոյիկդ է սաւլի բովան ,
Չուր անմահութեան կ'ասեն՝ այն ի քո ծոցըն կու բըխէ ,
Երնէկ ես անոք կուտամ՝ որ դընէ գրեբանն ու խըմէ :

(1) Վանկ մը կը պակսի այս տողին մէջ : (2) Ձեռ. Աչերն :

ծիմ եարն յիսնէ զատեցին , թոռմեցայ զէտ վարդի տերեւ ,
 Տարին այլ (1) երկիր հանին , չի ցաթեց իմ սիրտըս արեւ ,
 Երթամ աղաչեմ զՆստուած որ տայ ինձ ազանու թեւ ,
 Թըռչիմ ու հաւան ելնում իմ եարին երդիցն ի վերեւ ,
 Ուսաց ալ արցունք թափեմ զետ թաթմաւ ու զետ ըզանձերեւ :
 Իմ եարս ալ ի դուռս ելնու (2) կարմըրած զետ վարդի տերեւ ,
 Իջնամ ու պագիկ մ'առնում ըզգընչին ներքեւն ու վերեւ (3) :

Գէմ չեմ Յուդայի ծընած կամ հօր ու մօր անիծած ,
 Ես եմ կօզալի բերած ու հազար նագով սընուցած ,
 Ես ինձ տարտեր շատ ունիմ , կամ սիրէ՝ կամ թող զիս ի բաց ,
 2 Զբգէ խիղճ (4) ի քո մըտիդ , կամ յիշէ՝ աւուր մ'աղուհաց :
 Գամ կանգնիմ ի քո դիմացդ , լամ լալով անեմ քեզ իմաց ,
 Ընծի գէմ սէր չէ պակաս , կամ ի քո սիրուդ կարտած ,
 Ուե սըրտիկս ըզքեզ ուզաց , այլ ընծի խօշ եար չը պիտաց :

Ըմ , ո՛վ որ հաներ վարեր ըզիր եարն որ ես վարեցի ,
 Տարի ու անհուն լեռներն անցուցի ու շատ մի լացի ,
 Դարձայ սարերուն ասի ձորերուն ապըսպըրեցի ,
 Ուր երթաս բարով կենաս , ես լալով զիմ կեանքս անցուցի :

Հայ մեր մահալի մորձուկ , մեր աղբիւրն ի ջուրն ես եկեր ,
 Լուսինն ի ծոցէդ (5) աղբըրին ի յակն է ցաթեր ,
 Երնէկ ես անոր կուտամ որ գիշերն ի ծոցդ է պառկեր ,
 Գրիկ կուռ միջացդ աներ ու զբերնիդ բոլորն է պագեր :

Կօզալ , քեզ բանիկ մ'ասեմ , քո ահուն չեմ իշխեր ասել ,
 Մնոր համար չեմ ասեր՝ դուք հարուստ էք աւ մեք տառպել :
 — Դօ՛ , ասա՛ և մի՛ վախեր , շատ հարուստ է տառպեւացեր ,
 Ենչափ հարըստի դըստրիկ տառպելի ծոցիկ է պառկել :

Դաւթի մարգարէ՛ , իմ յոյս , շատ մեղկունք ունիմ , թէ թողուս ,
 Եարուկ մի սիրեր եմ ես պարապար հիտ երկու լուսոյս ,
 Հընցկուն աղւորիկ եարուկ թէ ի խօսըզգ գայ նա թողուս ,
 Յորեկըն սաղմոս ասեա՛ լըք գիշերն ի ծոցիկդ առնուս : (6)

Ժամիկ մ'աշերուդ (7) ի դատ երբ կացի նա զիս մոռացար ,
 Մտի դուն ի քո մըտիդ թէ՛ Գընաց , այլ խկի չի գար ,
 Գէմ անդէշըն չի գնացի որ չլինայ ինձ դպոնալու ճար ,

(1) Ձեռ. ալ : (2) Ձեռ. էլա : (3) Ձեռ. վերին : (4) Ձեռ. խեղճ : (5) Այս
 կիսատողին մէջ երկու վանկ կը պակսի : (6) Միշեհ այստեղ՝ քաղած Ս.
 Հազարու թիւ 160 մեռադրէն : (7) Ձեռ. աշերուս :

Հազար եար փոխան կուտան՝ չեմ առնոյր ու զքեզ չեմ ի տար (1) :

Այ իմ որդայլթ ու շար , սուտի եկիր ինձ հանդիպեցար .
Աչերդ զէտ ճըրագ ի վառ , 'ւ ընթելնուդ ձոթըն կայ ծուհար .
Աւեալ մարգարիտ ու լալ ու կարել զզըռկիդ շողակալ .
Ատով ես առել զիմ շունչս ու զհոգիս այլ յիս չես ի տալ :

Ուր էիր սուկից եկար , քան զամէն ծաղիկ դու պայծառ .
Եկիր 'ւ ի հոգիս մըտար , չես ի տար պահէի մի գաղար .
Սըրտիս մէջն ի ժուռ եկար , 'ւ ելնելու ճարակ չի գըտար .
Զարկիր ի գլխուս վերայ 'ւ աւերուս ի վար թափեցար :

Աստեղք դուք հարիւր հազար , մէկ ի վայր եկէք հաւասար .
Յորտեղ կայ խելօք Խիկար՝ իմ խոցուս արէք դեղ ու ճար .
Եղեր եմ խել սիրու տէր՝ անմատալթ ու անգնեհհար .
Զկարեմ հոգուս տամ գաղար , կու պահէ զանձիկս ի խըսար :

Այ , գընա՛ , չը պիտիս դուն ինձ , լուկ պեզար իմ սիրտս ի քենէ .
Զերա խոցեցիր դուն զիս , լոկ վերցաւ սրտիկս ի քենէ .
Թէ գան ու զքեզ ջուր ասնն կամ ջրրին ճարակն ի քենէ ,
Տարեկ մի ծառուած կենամ՝ չի խըմեմ կաթիկ մի քենէ :

Աղւոր , զքեզ Աստուած ստեղծել , մարդ(2) օրհնեալ որ զքեզ բերել է .
Ոչ լուս կայ ի քեզ նըման , ոչ արեւ որ դեռ կու ծագէ .
Զօհալ աստղիկ քեզ նըման որ ամէն առաւօտ կ'ելնէ ,
Կ'երթայ ի Հուռումք ի վար , լուսն ի մութն ի հոն բաժանէ :

Աչերդ դու հանց ունիս՝ աջ երէ ձախըն խորովէ ,
Ուշերըդ դու հանց ունիս՝ որ Շիրազն ի հիմնէ քակէ .
Հալապ ու Դըմէշիս (3) քաղաք ով որ զքո ձայնըդ լսէ ,
Տըւել զարեւուն ըզթարկն՝ հասարթով ըզքեզ կու տեսնէ :

Ասեա թէ կտրած ես դու ի ձերմակ որթոյն խաղողէն .
Չանց ըզքո մահպուլ սուրաթդ ի վարդին(4) սուլթան տերեւէն .
Ես ըզքեզ սիրել կամիմ՝ թող ճօշան զիս երկիրս ամէն .
Ի ի ծոցըդ մանուկ կամիմ թէ հազար թուրք ես 'ա անօթէն :

(1) Ձեռ . ի տալ : (2) Մարդ : (3) Դամասկոս : (4) Ձեռ , ի վրին :

Ընկրդ է ծովէն առած ու ունեւորդ ի թուխ ի ամպէն .
 Ըյդ քո պատկերդք և սուրամդ ի վարդին կարմիր տւրիւէն .
 Ուր որ դու կանգնած լինիս , չէ պատե՛հ վառնն մոմեղէն ,
 Դոցսորդ լոյսըն դուրս ծագէ , գէմ՝ երնէ մեռելն ի հողէն :

Հայ իմ ձերմակ ծոց բազայ , ձերմակ ծոց ու ծինն ի վրայ .
 Քո բունդ է անտառ մորին , չէ արծաթն աշիկն ի վրայ .
 Երթամ քաջ արծիւ լինամ , դամ՝ կրողւիմ՝ մինչ որ լուսանայ ,
 Թէ ապրիմ՝ նոս անուն հանեմ , թէ մեռնիմ՝ հաշվեմ թէ չեղայ :

Ըհա կու գընամ , հոգե՛կ , լուկ ուրախ կացիր և խնդա՛ .
 Նա գու բարձր անցիր չէ ասա՛ թէ բարով ես խալըսայ (1) .
 Թուխ անդ եմ՝ դէմ՝ քո աշիկդ (2) . պահ՛ մի որ պոս ամպս վերանայ ,
 Ըյնժամ ես քեզ պիտենամ՝ մինչեւ գայ խեղքունքդ ի վերայ :

Եկին ու բերին խապար թէ քո եարն եղեր հաբեղայ .
 Փուշարմացքըն՝ զիս պատեց թէ նա ո՛նց եղաւ հաբեղայ .
 Բերնինք էր չաբքի սոփոր , ածապ ո՛նց կերոււ նա բակչայ .
 Ընձնինք էր շապկի սոփոր , ածապ ո՛նց հագաւ նա վալայ :

Ոնց որ գիրկ ու ծոց էար (3) , նենգաւոր հաւըն (4) խօսեցաւ .
 Դանակ ու շամփուր ան հաւն , բարկ կրթակ որ գինքն խորովէ .
 Բռնունք գինք լեռնունքն երկնք (5) գինք տիբամ՝ տիբամ՝ բաժանեմք ,
 Զինք տիբամ՝ տիբամ՝ բաժանեմք՝ ես ու իմ՝ եարքն մէն հուսնք ,
 Ոսկորքն ալ տաճար(6) շինենք . իր թեպուրն ան տաճրին աճար(7) :

Մէկ մարդ մի զգիտատան ունի ու զվարդին տակըն կու փորէ .
 Պրլպուլն ի վարդին սիրուն զիր վրդիկըն դէմ՝ կու բերէ .
 Վարքն ալ ի թըլփին ջիջին սուտ ի քուն ու զայն կու լրսէ .
 Դարձեալ պատասխան էրևա՛ , քո աղէկն Աստուած վրձարէ : (8)

Կողա՛լ , մի՛ հագնիր կապուտ , մի՛ խաղար ու տար թեւերուդ ,
 Կի՛ գար չէ ի քրեճտկն ձնցնիր , մի՛ ձոճար . կողա՛լ , արեւո՛ւդ .

(1) Տաղիկ մեջ վանկ մը կը պահուի : (2) Աշիկդ , աչքերուդ :
 (3) Ձեռ . այ վէտք : (4) Լուսարացի հաւըն : (5) Ձեռ . Առնում գինք լեռնունքն
 գեղջիկ : (6) ձեռ , տաճար այ :
 (7) Մինչև հոս՝ քաղուած Ս . Ղազարու 1330 ձեռագրէն :
 (8) Ս . Ղազարու Թիւ 325 ձեռագիր :

քո հարն ալ շատ վարձք արեր , շատ կարմունձ կապեր գետերուն ,
Դու ալ մէկ վարձկունք մ'արա' , պագ մը տուր զընչիդ մօտերուն :

Իմ եար , ի քո շատ սիրուդ արծըթէ դալամ շինեցի .
Զագ քո բուսնա տուրած ի յաջող թեւքս գրեցի .
Յորեկն ի վրան հայէի , քո սիրովըդ կը շտանայի .
Գիշերն երեսիս դնէի ու բարով ի լուսն ելնէի :

Մարգն որ սիրու տէր լինի դւ տիրուն ճարակ չի լինի ,
Թող երթայ փորէ տապան ու թ ներս մտնու կենդանի .
Դէմ արտին Ծակ մի թողո՞ւ որ ևլնէ բոցըն ծիրանի ,
Ո՛վ տեսնու նա զայն ասէ՝ Յիրու տէր մարդըն կու վառի(1) :

(1) Ս. Ղազարու թիւ 807 էեռագիր :

ՏՈՒՆԿԵՐԸ

ԵՒ ԱՆՈՒՆՏ

Հայերէն անուանները

DES PLANTES ET DE LEURS NOMS ARMÉNIENS

II.

Par le Dr. JOH. ARTIGYAN

Առ մեծանմուտ բարեկամս
Տիառ ԲԺԻՇԿ Թ. ԹԻՐՆԱՔԵԱՆ
Սիրով եւ սխնեցակօք.
Յ. Ա.

Բառի , ակորոն . — acorus calamus L. ին .
ակորոն , կալամոս եռոսմոս Թէոփրաստի . — a-
core vrai. roseau aromatique des apothicaires,

Jonc odorant. — արաք . վանձ , գուսքեքիդ զեր-
վիշ (dict. Casselin). — հնդկ . բաշ . — Թրք . եկրի
օրի :

Այս տունը Հնդկաստանէն եկած է . Ճրան-
սայի մէջ (մանաւանդ արեւելեան դաւառները)
առատօրէն կը գտնուի հահիճներու , փոսներու
մէջ , գետակներու եզերքը :

Նախնիներու ստճէն շատակեաց տունկ է
միաբլթակ , աւնի տակ (rhizome), երկայն , հո-
րիզոնական , մասի մը թանձրութեամբ . այս տա-
կերը խորտուքոքս են , հանգոյց հանգոյց , վրան
սպիտակով . գոյնն է , երեսը՝ կարմիր , ներքը՝ բւ-
սլիտակ վարդագոյն . հոտն է անուշ՝ քաղութու-
յին , համը , նախ քանք եւ կծու , յետոյ՝ լեղի :

Տերեւներն իրարու մէջ անցած են , կէս
մէթր եւ ավելի երկարութիւն ունին , այդ տե-
րեւներուն մէջէն կը բարձրանայ ծաղկաբեր ցո-
ղունք եռանկէնի որտէ վրայ կողմակի 5-8
հորմ . իւր մը շուրջը հասկանալ , շարուած են որձ
եւ լէզ զեղնագոյնի ծաղիկներ :

Կը ծաղկի մայիսէն օգոստոս : Մաղիկներն